

νομάτων. Ἀμα δὲ γενομένης τῆς φιλικῆς ταύτης ἀνταλλαγῆς, ὁ ξένος ὑποκαθίστη ἐν πᾶσι τὸν φίλον του, διατίθεις κατὰ βούλησιν τὸν τε οἶκον καὶ τὴν γυναῖκα ἐκείνου.

Εἰς τὰς μιμικὰς συνθεῖας τῆς εὐγενείας τῶν τρόπων ἑνωρὶς προσετέθησαν καὶ τυπικαὶ φράσεις. Ἐν ταύταις δὲ ἀποτυποῦται ἡ ἰδιοφυΐα ἢ ἡ ἰδιοτροπία ἐκάστου λαοῦ. Οἱ ἥκιστα πεπολιτισμένοι, ὡς οἱ Νεοκαληδόνιοι, περιορίζονται εἰς κινήσεις, ἀνευ φράσεων. Καὶ οὗτοι, ὡς καὶ ἄλλοι νησιῶται τοῦ Εἰρηνηικοῦ καὶ πολλοὶ τῶν ἀγρίων λαῶν, ἰδίᾳ οἱ Καλμουκοὶ, στεροῦνται λέξεως σημαίνουσας τὸ εὐχαριστῶ. Ἄλλ' οἱ πλείστοι τῶν καὶ πῶς πεπολιτισμένων λαῶν ἔχουσι τυπικὰς καθιερωμένας φράσεις. Τοιαῦται ἀπαντῶσιν ἐν χρήσει καὶ ἐν αὐταῖς ταῖς στέππαις τῆς βορείου Ἀσίας. Οἱ καλῶς ἀνατεθραμμένοι Κιργίζιοι συναντῶντές τινα ὀφείλουσι νὰ ἐρωτήσωσι: «Τίνες οἱ ἐπὶ πρόγονοί σου;» εἶναι οὗτος ὁ γενεαλογικὸς χαιρετισμός. Οἱ Μογγόλοι Καλμουκοὶ βλέποντες ἐπιφανῆ ξένον κλίγουσι γόνυ, ἐπιφωνοῦντες: «Ἀγάπη! εἰρήνη!» εἰτα δ' ἐρωτῶσι τὸν ξένον, πῶς φαίνονται αὐτῷ τὰ νερὰ τῆς Μογγολίας. Ἡ τυπικὴ τῶν Σινῶν εὐγένεια εἶναι δικαίῳ τῷ λόγῳ πεφημισμένη ἔχουσι οὗτοι παραγγέλματα, νόμιμα κανονίζοντα πάντας τοὺς τύπους τῶν κοινωνικῶν σχεσεων διότι, κατὰ τὸν Κομφούκιον, αἱ διατυπώσεις εἰσὶ τὰ πρότυπα τῶν ἀρετῶν διατηροῦσι δὲ τοὺς τύπους ἐκείνους οἱ Σῖναι, ἀπομνημονεύουσιν καὶ ἔστιν ὅτε συμπληροῦσιν αὐτούς. Ἡ τοιαύτη δ' ὑποκατάστασις τῶν τύπων καὶ δὴ τῶν τυπικῶν μορφασμῶν εἰς τὰ γενναῖα αἰσθήματα ἀπαντῶσι κατὰ κανόνα παρὰ πᾶσι τοῖς ἠθικῶς ἐκπεπτωκόσι λαοῖς. Ἀράβες τῆς Ἰερμένης συναντῶντες ἀλλήλους ἀμιλλῶνται τίς νὰ ὑπερβῇ τὸν ἄλλον εἰς τὰς φιλοφρονήσεις: σπεύδουσι τίς νὰ πρωτοφιλήσῃ τὴν χεῖρα τοῦ ἄλλου, πάντοτε ὅμως ὁ πρεσβύτερος ὀφείλει νὰ θέσῃ τέρμα εἰς τὰς φιλοφρονήσας. Οἱ Πέρσαι, περὶ ὧν πάντες ἀνεξαίρετως οἱ περιηγηταὶ λέγουσιν ὅτι εἶναι πανουργοὶ, δόλιοι, ὑποκριταί, ἀνθρωπώτατοι, οἱ Πέρσαι ὑπερέχουσι πάντων τῶν λαῶν κατὰ τὴν ἀβρότητα καὶ τὴν εὐγένειαν τῆς συμπεριφορᾶς. Μετὰ πολλοῦ κόπου καὶ μετὰ πολλὰς ἀμφισβητήσεις δέχεται ὁ Πέρσης νὰ προπορευθῇ ἄλλου. Τὸν δ' ἐπισκεπτόμενον αὐτὸν θεωρεῖ «δεσπότην» τὰς καπνοσύριγγας, τὸν ἵππον, τὰ ἐνδύματα λέγουσι «δῶρα τῷ δεσπότην» τὸν οἶκον μετὰ τῶν ἐν αὐτῷ καὶ ἔτι πλέον τὴν ἑπαυλιν καὶ ὅλην τὴν ἐξοχὴν προσφέρουσιν αὐτῷ. Οἰκοθεν ὅμως ἐννοεῖται ὅτι σφόδρα ἀδιάκριτος θεωρεῖται ὁ ὑπολαμβάνων πραγματικὰς τὰς τοιαύτας μεγαλοπρεπεῖς προσφοράς.

Τὸ σύντομον τοῦτο ἀπάνθισμα τῶν τύπων τῆς συμπεριφορᾶς ἀρκεῖ ὅπως καταδείξῃ τὰς

κυριωτάτας φάσεις τῆς ἀβρότητας τῶν τρόπων καὶ τῶν συναφῶν ταύτη. Ὡς πᾶσαι αἱ ἀνθρωπίναι πράξεις καὶ αἱ περὶ ὧν νῦν ὁ λόγος μεταβάλλονται χαρὰ κτήρα καθ' ὅσον ὁ ἄνθρωπος μεταβάλλεται καὶ ἀναπτύσσεται ἠθικῶς καὶ διανοητικῶς. Ἐν ἀρχῇ δουλικὴ μίμησις τῶν κινήσεων τοῦ ζώου, εἰτα δ' ἀπλότης ἢ συντομὴ τῆς βδελυρᾶς ἐνίοτε μιμικῆς ταύτης εἰτα δὲ ἀναπλήρωσις διὰ τυπικῶν φράσεων καὶ ἐπειδὴ αἱ λέξεις οὐδεμίαν ἔχουσιν ἄξιαν, αἱ τυπικαὶ ἐκεῖναι φράσεις εἶναι ὑπερβολικώταται, κατ' ἀντίθετον λόγον τῆς εἰλικρινείας τοῦ λέγοντος. Ἐκ πάντων τῶν αὐλικῶν, τῶν ἀσπαζομένων τῶς πόδας τοῦ Ἐλαιγαβάλου καὶ ἄλλων αὐτοκρατόρων τῆς παρακμῆς, οὐδεὶς αὐτῶν οὐδὲ βανίδα τοῦ αἵματός του θὰ ἐθυσίαζεν ἀσμένως ὑπὲρ τοῦ κυρίου του, ὃν ἀναιδῶς ἐκολάκευε. Ἐπίσης οὐδεὶς ὑπολαμβάνει σοβαρὰν τὴν βασιλεῖον τάξιν τοῦ Βυζαντίου, ἥς λείψανα περισώζει ἡ καθ' ἡμᾶς κοινωνία.

Καθ' ὅλου δ' εἰπεῖν παρὰ τε τοῖς λαοῖς καὶ τοῖς ἰδιώταις ἢ τῶν τρόπων ἀβρότης εἶναι ὑπερβολικὴ κατ' ἀντίθετον λόγον τῆς ἠθικῆς ἀξίας. Ἡ εὐγενὴς συμπεριφορὰ ἡμῶν τῶν εὐρωπαίων, ἡ πιθηκικὴ καὶ ἀνελικρινὴς, εἶναι κατὰ μέγα μέρος κληρονομία τοῦ Βυζαντίου, προῶρισται δὲ νὰ πλοποιηθῇ μεγάλως, ἂν ὡς πρέπει νὰ ἐλπίζωμεν ἀνυψωθῇ ὁ χαρακτήρ ἡμῶν, καθυστάμενος σεμνὸς καὶ εἰλικρινής.

[Ch. Letourneau].

Πλ.

Ο ΙΣΘΜΟΣ ΤΟΥ ΠΑΝΑΜΑ

ὑπὸ Hugo Zöllner.

Κατὰ πάντα τὰ διδόμενα ἐντὸς 8—10 ἐτῶν ἡ τομὴ τοῦ ἰσθμοῦ τοῦ Παναμᾶ ἔσται γεγονός τετελεσμένον καὶ οὐχὶ ἀπλὴ μόνον ὑπόθεσις. Ὁ κ. Λεσσέψ θὰ δύνηται τότε νὰ ἐναδρύνηται ὅτι ἐπετέλεσε δύο γιγάντια ἔργα, πρωτεύοντα μετὰ τῶν μεγίστων ἐκτελεσθέντων τοιούτων δημοσίων, οὐ μόνον τοῦ ἡμετέρου αἰῶνος, ἀλλὰ καὶ πασῶν τῶν ἐποχῶν καὶ πάντων τῶν ἐθνῶν. Οὐδὲν βεβαίως δύναται νὰ συγκριθῇ ὡς πρὸς τὴν ναυτιλίαν καὶ τὸ ἐμπόριον ἢ σημασίᾳ τῆς σκοπούμενης διώρυχος τοῦ Παναμᾶ πρὸς τὴν συνάδελφον αὐτῆς τὴν τοῦ Σουέζ ἢ συγκοινωνία μετὰ τοῦ ἀρχαίου κόσμου ἀφ' ἐνός, καὶ τῶν Ἰνδιῶν, τῆς Σινικῆς, τῆς Αὐστραλίας καὶ τῆς Ἀνατολικῆς Ἀφρικῆς ἀφ' ἐτέρου εἶνε ἀναντιρρήτως μεγαλοπρεπεστέρα τῆς διὰ τῆς διώρυχος τοῦ Παναμᾶ προσιωνιζομένης. Ἡ τομὴ τοῦ ἰσθμοῦ τοῦ Παναμᾶ θὰ προσπελάσῃ τῷ εὐρωπαϊκῷ κόσμῳ μέρος τῆς δυτικῆς ἁκτῆς τῆς βορείου καὶ μεσημβρινῆς Ἀμερικῆς, ὅλον τὸν Νότιον Ὠκεανὸν, καὶ ἐν ἡσωνι μέρη τὴν Ἰαπωνίαν, Σινικὴν καὶ Αὐστραλίαν, ἀλλὰ

τὴν μερίδα τοῦ λέοντος ἐκ πάντων τῶν πλεονεκτημάτων θὰ δρῶσιν αἱ Ἠνωμένοι Πολιτεῖαι· ἡ θαλασσία ὁδὸς ἡ ἀπὸ Νέας Ὑόρκης εἰς Βαλπαρέζον θὰ βραχυνηθῇ ἀπὸ 4300 θαλασσίων μιλίων εἰς 1600, ὡς καὶ ἡ ἀπὸ Νέας Ὑόρκης εἰς Ἅγιον Φραγκίσκον ἀπὸ 6400 εἰς 1700. Προσέτι δύναται τις νὰ ὑποθέσῃ ὅτι ἡ διώρυξ τοῦ Παναμᾶ δὲν θὰ χρησιμεύσῃ τῇ ἀτμοπλοίᾳ τόσον, ὅσον ἡ σουεζικὴ ὁδός. Ἐν ᾧ δὲ ἐν τῇ Εὐρυθρᾷ θαλάσσῃ ὡς ἐκ τῶν τοπικῶν ἀνέμων ἀδύνατος καθίσταται τοῖς ἱστοφόροις ὁ διὰ τῆς σουεζικῆς διώρυχος πλοῦς, θὰ εἶνε δυνατόν ἀφ' ἑτέρου, εἰ καὶ δυσκόλως ὀλίγον, νὰ διαπλέωσι ταῦτα δι' ἀμφοτέρων τῶν στομιῶν τῆς διώρυχος τοῦ Παναμᾶ.

Ἄν καὶ ἡ νέα ἐπιχειρήσις τοῦ κ. Λεσσέψ εἴνε καθ' ἑαυτὴν ἱκανῶς μεγάλη, ὥστε νὰ δύνῃται τις νὰ καλέσῃ αὐτὴν τεραστίαν, ἡ ἀπόστασις ὅμως, καὶ μάλιστα ἡ ἰδιαιτέρα κατάστασις τοῦ ἐδάφους, ἐφ' οὗ ἐκτελεσθήσονται αἱ τῆς διώρυχος ἐργασίαι, οὐκ ὀλίγον συμβάλλονται εἰς τὴν γένεσιν ἐνδοιασμῶν ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν περὶ τῆς ἐπιτυχίας. Ὁ ἰσθμὸς τοῦ Παναμᾶ εἶνε λίαν ἀλλόκοτος, παράδοξος καὶ ὀλίγον μόνον γνωστὴ χώρα, καὶ περ ἀπὸ τριῶν αἰώνων πολυφοιτῆτος ὁδός. Τίς ἠδύνατο νὰ διαμένῃ ἐνταῦθα ἐπὶ τοῦ ἀμερικανικοῦ ἐδάφους καὶ κατὰ τὸ μῆκος ὀλοκλήρου τῆς ὁδοῦ τῆς ἐνεργουμένης διώρυχος μετὰ οὐλοτρίχων μόνον Μαύρων καὶ σχεδὸν ἀποκλειστικῶς μετὰ Μαύρων συγκοινωνῶν; Ἡ αὐτόνομος πολιτεία τοῦ Παναμᾶ, ἥς αἱ σχέσεις πρὸς τὴν ὁμόσπονδον δημοκρατίαν τῆς Κολομβίας οὐδόλως εἰσι στεναί, ἀριθμεῖ ὅσους φαιούς, τοσοῦτους καὶ μαύρους ὑπηκόους· —ἐξ ἑκατέρων 100 χιλιάδας περίπου— οἱ ἐξ Ἰνδῶν δὲ καταγόμενοι κατοικοῦσι μακρὰν τῆς μεγάλης συγκοινωνίας ἐν τοῖς ἀπρσίτοις ἐνδοτέροις μέρεσι, καὶ οἱ ἐκ τῶν 50 χιλιάδων Κρεόλων λευκοὶ ἢ ἡμιλευκοὶ, οἵτινες παριστῶσι τὸν πολιτισμὸν καὶ τὸ ἐπιχειρηματικὸν πνεῦμα, ἀναφαίνονται, ἐν συγκρίσει πρὸς τὴν φυλὴν τῶν Μαύρων, σποράδην καὶ ὀλίγον μόνον. Καὶ πῶς ἦτο δυνατόν νὰ γείνῃ ἄλλως, ἀφ' οὗ ὁ λευκὸς ἐν τούτῳ τῷ κλίματι πάντοτε μεταβατικῶς μόνον, οὐδέποτε δὲ μονίμως ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεάν διατρίβει, πολὺ δ' ὀλιγώτερον ἐργάζεται; Οἱ ἀπὸ Ἰσπανῶν καταγόμενοι Κρεόλοι θὰ κυβερνώσι καὶ βραδύτερον, ὡς μέχρι τοῦδε, τὴν πολιτικὴν, ὁ βόρειος Ἀμερικανὸς ἢ ὁ Εὐρωπαῖος ξένος θὰ ἐξουσιάζῃ τὸ ἐμπόριον καὶ τὰς δημοσίας ἐπιχειρήσεις ἀνελέγκτως δὲ δύναται τις νὰ διαβεβαιώσῃ ὅτι, ἂν δὲν ἀναπτυχῶσι νέαι καὶ κραταίαι φυλαί, πάντοτε αἱ ταπειναὶ ἐργασίαι θὰ μένωσι τῷ ῥωμαλέῳ Μαύρῳ. Καὶ ἐπειδὴ ἡ ἄφροντις καὶ ῥάθυμος αὕτη φυλὴ, ἀφ' ἧς ἐποχῆς οὐδὲν πλέον ἀναγκάζει αὐτήν, παρεδόθη εἰς ἄκραν ῥαστώνην, εὐρίσκομεν ἐν ταύτῃ

τῇ χώρᾳ, ἥτις ἠδύνατο νὰ παραγάγῃ ἀφθονίαν τῶν λαμπροτέρων πρὸς εὐζωίαν μέσων, τὸ παράδοξον τοῦτο ὅτι σχεδὸν πάντα εἰσάγονται ἐξωθεν, ὅτι τὰ ἡμερομίσθια καὶ τῶν οὐδενὸς λόγου ἀξίων ἔργων εὐρίσκονται εἰς μεγίστην δυσαναλογίαν καὶ ὅτι κατ' ἀκολουθίαν ἡ ἀκρίβεια τῆς ζωῆς εἶνε καὶ ἐνταῦθα τόσον μεγάλη, ὅσον ἐν πάσῃ τῇ Ἀμερικῇ καὶ ἐν αὐτῇ προσέτι τῇ Καλιφορνίᾳ.

Περὶ καλλιέργειας τῆς γῆς, ἐκτός τινων φυτειῶν τῆς βανανᾶς, οὐδεὶς λόγος δύναται νὰ γείνῃ· σύμπασα ἡ χώρα ἀπὸ τῆς παράλειψς μέχρι τῶν μεσογειοτέρων εἶνε πλουσία εἰς δάση, ἔρημος σχεδὸν, κενὴ ἀνθρώπων, ἥς ἡ παραδείσιος σκηνογραφία δὲν ἀποζημιῇ πάντοτε τὸν ὁδοιπόρον διὰ τὴν ἑλλειψιν πάσης ἀνάσεως. Οὐδεμία ὑπάρχει ἐπὶ τῆς οἰκουμένης μεγαλειτέρα ἀντίθεσις ὡς αὕτη ἡ μεταξὺ τῶν δύο ἰσθμῶν τοῦ Σουεζ καὶ Παναμᾶ. Ἐκεῖ κυτρίνῃ, μονότονος τῆς ἐρήμου ἄμμος, ἄνευ δένδρων, ἄνευ θάμνων, πρὸς τούτοις λαμπρὰ τῆς πορφύρας χρώματα καὶ ἀπωτέρω ὀγκώδη καὶ φαλακρὰ βραχώδη ὄρη· ἐνταῦθα μαγευτικὸν μίγμα ἀρχηγόνων δασῶν μετρίου ὕψους, περιρρύτων, ἀδιαβάτων, διακοπτομένων ὑπὸ σειρᾶς αὐτοφύτων λόφων καὶ ὀρέων. Καὶ τοι δὲ ἀναμιμνήσκουσιν ἡμᾶς ὀλίγον οἱ φοίνικες καὶ ἕτεροι τῶν τροπικῶν βλαστοὶ τοῦ Παναμᾶ ἐνταῦθα, ἐν τῇ ἐλευθέρᾳ φύσει, ἔνθα ὁ θάνατος καὶ ἡ ζωὴ περιπτύσσονται ἀλλήλους, τὰ ἐπιμελῶς περιεπαραγμένα καὶ τὰ κατακομῶντα ἡμέτερα θερμοκήπια, ἐν τούτοις τὸ παρθένον δάσος τοῦ Παναμᾶ μετὰ τῶν σπανίως φαινομένων κατόικων αὐτοῦ παρέχει τῷ ἐξ Εὐρώπης ἐρχομένῳ φυσιοδίφῃ ὀλόκληρον κόσμον, πρὸς μελέτην τοῦ ὁποίου ἀπαιτοῦνται οὐχὶ ἐβδομαδες, ἀλλ' ἐνιαυτοὶ καὶ βίος ὀλόκληρος ἀνθρώπου. Ἀλλ' ἀκριβῶς ἐν ταύτῃ τῇ πλησμονῇ τῶν φυτειῶν, ἥτις ἐκπλήττει τὸν ἐρευνητὴν, ἔγκειται μία τῶν μεγίστων διὰ τὰς ἐργασίας τῆς διώρυχος δυσκολιῶν. Τὸ κωλύον τὴν ἐπιβλεψίν καὶ τὴν κίνησιν ἀρχέγονον δάσος φύεται ἐνταῦθα οἰκωθεν, ὡς ἄγριον φυτὸν, οἱ μικροὶ ἀσήμαντοι ποταμίσκι ἐξογκοῦνται κατὰ Νοέμβριον καὶ ἀποκτῶσι τὸ εὖρος τοῦ Ῥήνου καὶ ἐκ τῶν σσηπύτων τῆς ὑπερβολικῆς φυτείας προϊόντων ἀναπτύσσονται διὰ τῆς ὑγρᾶς θερμότητος, καὶ ἐλαχίστην διαφορὰν δεικνυούσης ἀτμοσφαιρικῆς καταστάσεως, τὰ σπέρματα ἐκείνα τοῦ πυρετοῦ, τὰ ὅποια κατὰ τὴν κατασκευὴν τῆς ὁδοῦ τοῦ Παναμᾶ (1850—1855) πολλῶν μυριάδων ἐργατῶν ἐπὶνέγκον τὸν θάνατον. Ἡ χαμηλοτέρα θερμοκρασία, ἀλλ' ἐν διαστήματι δεκατηρίδων σπανίως, ἀπαξ μόνον, κατὰ τὰς ψυχροτέρας νύκτας τῆς αὐχμηροτέρας ὥρας τοῦ ἔτους, ὑπολογίζεται ὅτι ἐφθασεν εἰς 140, ἢ ὑψίστη εἰς 280 °Ρ.

Ἐν ταύτῃ τῇ χώρᾳ τῆς βραστόνης καὶ τοῦ πυρετοῦ ἡ ἐργασία, ἥς ἡ συμπλήρωσις ἐν Εὐρώπῃ μετὰ μαθηματικῆς ἀκριβοῦς ἡδύνατο νὰ ὑπολογισθῇ, ἐξαρτᾶται ἐκ ποικίλων περιστάσεων. Ἐὰν δὲν εἶχεν οὕτω, βεβαίως ἐνωρίτερον θὰ συνεπλήρου τὴν κατασκευὴν τῆς διώρυχος. Ἐπὶ Φιλίππου τοῦ Β' τῆς Ἰσπανίας λέγεται ὅτι τὸ πρῶτον ἤρξατο τὸ σχέδιον, κατὰ τὸ 1830 ἀνέλαβεν αὐτὸ ἡ κυβερνήσις τῆς Κολομβίας, χωρὶς νὰ παραγγέλῃ αὐτὸ οὐσιωδῶς. Πρῶτον τῷ 1875 προέβη σπουδαίως τὸ ἐν Παρισίοις *Διεθνὲς Γεωγραφικὸν Συνέδριον* εἰς τὴν ἐκτέλεσιν καὶ προέβη μετὰ ἐπὶ λεπτομερῶς ἐξεργασμένων σχεδίων τὴν κατὰ τὸ παρὸν ἐνεργουμένην ἐργασίαν. Τέλος τῷ 1879 αὐτὸς ὁ γηραιὸς Δεσσέφ μετέβη ἐπὶ τινὰς ἐδδομάδας εἰς Παναμᾶν, παρακολουθούτων καὶ ἄλλων ὑπαλλήλων καὶ γεωμετρῶν, καὶ μετὰ τὴν ἀποπεράτωσιν τῶν πολυπλόκων προκαταρκτικῶν ἐργασιῶν, τῆς οἰκοδομῆς χωρίων, νοσοκομείων καὶ σιδηρῶν τροχιῶν, ἤρξατο τῇ 11/23 Ἰανουαρίου 1882 μετὰ τῶν πρώτων διαρρήξεων τῶν βράχων ἡ τομὴ. Ἐπειδὴ ὅμως οἱ τοῖς βορείοις Ἀμερικανοῖς ἀνήκων σιδηροδρόμος ἐκέκτετο τὸ προνόμιον τῆς κατασκευῆς διώρυχος, ἐδέχθη ἵνα ἡ Ἐταιρεία τῆς Διώρυχος ἐξαγοράσῃ τὴν ἐπιχείρησιν τοῦ σιδηροδρόμου δι' ἀγορᾶς μεγάλῃς μοίρας μετοχῶν, ἐκτὸς τούτου ἐδέχθη νὰ κατασκευασθῇ ἡ ζηλοτυπία καὶ ἡ διπλωματικὴ ἀντενέργεια τῶν Ἠνωμένων Πολιτειῶν, καὶ ὅτε τέλος ἐκηρύχθη ἡ τελειωτικὴ ἀπόφασις περὶ τῆς τεχνικῆς διεξαγωγῆς, ἐδίσταζεν ἂν ἔπρεπε νὰ ἀναλάβῃ αὐτὴ τὴν ἐπιχείρησιν ἢ νὰ παραχωρήσῃ αὐτὴν ἀντὶ τῶν αἰτηθέντων 512 ἑκατομμυρίων φράγκων τοῖς ἐργολάβοις **Couvreux** καὶ **Hersent**. Τὸ τελευταῖον τοῦτο ζήτημα μένει εἰσέτι ἄλυτον, εἰ καὶ ἤδη ἀσχολοῦνται 2,500 ἐργάται καὶ 400 μηχανικοὶ εἰς τὰς ἐργασίας τῆς διώρυχος. Ὑπολογίζουσιν ὅτι μέχρι τῆς συμπληρώσεως τοῦ ἔργου πρέπει νὰ ἐκτοπισθῶσιν 75 περίπου ἑκατομμύρια κυβικὰ μέτρα βράχων καὶ χώματος, ὅτι ὅλη ἡ ἐπιχείρησις, συμπεριλαμβανομένων καὶ τῶν τόκων τῶν μετοχῶν, θέλει στοιχίσαι 640 περίπου ἑκατομ. μάρκων, καὶ ὅτι τὸ ἐτήσιον εἰσόδημα μετὰ τὴν ἀποπεράτωσιν τῆς διώρυχος, ἂν ἐπὶ 5 ἑκατομμυρίων διελευσομένων τόννων ὀρισθῶσιν ἀνὰ 12 μάρκα δι' ἕκαστον τόννον, θὰ συμποσῶται εἰς 60 ἑκατομμύρια μάρκων.

Ἡ κεντρικὴ διοίκησις διὰ τὰς τεχνικὰς ἐργασίας εὐρίσκειται ἐν Παναμᾶ, ἐνθα ἀντ' ἐνὸς σχεδὸν ἑκατομμυρίου μάρκων ἠγόρασαν τὸ ἄλλοτε ποτε *Μέγα Ξενοδοχεῖον*. Αἱ ἀποθήκαι καὶ αἱ διὰ τὴν διάτρησιν τῶν ὁρέων κατοικίαι ἐργατῶν καὶ μηχανικῶν εἶνε ἐν Ἐμπεραδόρῃ τὰ ὄρη ἐνταῦθα φθάνουσιν εἰς ὕψος 87 μέτρων ὑπὲρ

τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης· ἐν Καμβόξ εὐρίσκομεν ὁμοίαις θέσεσι διὰ τὴν κατασκευὴν ἐκείνου τοῦ γιγαντείου προχώματος, ὅπερ λέγεται ὅτι καὶ τὰς ἐπιφοβωτέρας τοῦ ποταμοῦ Σαγρὲς πλημμύρας καθίστησιν ἀβλαβεῖς, διότι τὰ ὕδατα θέλουσιν ὀδηγηθῇ ἀπὸ τοῦ Γατοῦν εἰς τὴν βαθέως κειμένην ἐλώδη ὁδὸν τοῦ Σαγρὲς. Τὸ ὅλον μήκος τῆς διώρυχος θέλει εἶναι 73 χιλιομέτρων ἀπέναντι 164 τοιούτων τῆς τοῦ Σουέζ.

Οἱ ἐργάται εἰσὶ κατ' ἐλάχιστον μὲν μοῖραν Κολομβιοὶ μιγάδες, κατὰ μείζονα δὲ δυτικοῖν-δοι Μαῦροι, οἵτινες ὑπὸ τοῦ μεγάλου ἡμερομισθίου ἀπὸ 1—1½ πεσοῦ, (5—6 φράγκων) ἐλκυόμενοι, ἀγελῶν, ἰδίως ἐκ τῆς Ἰαμαϊκῆς, προστρέχουσιν. Ἐπὶ τῆς ὥραιας ἐκείνης νήσου, καὶ διὰ τὴν ἄρσιν τῆς δουλείας καὶ διὰ τὴν μεγάλην εὐκολίαν, μετ' ἧς τὰ πρὸς τὸ ζῆν ἀποκτώνται, ἐδημιουργήθη παράδοξός τις κατὰστασις, διότι, τῶν γαιοκτημόνων μὴ διδόντων ἡμερομισθίον ἀνώτερον τοῦ φράγκου, ἐργάται ὅσον τὸ δυνατόν ἐλάχιστοι τὸν ἀριθμὸν ἐργάζονται. Ἄλλ' εἶνε γνωστὸν καὶ τοῦτο, ὅτι πάντες οἱ ἡμιπεπολιτισμένοι λαοὶ ἐπὶ ξένου ἐδάφους μεταφυτευόμενοι, πολὺ δραστηριώτερον ἐργάζονται ἢ ἐν τῇ αὐτῶν διαμένοντες· καὶ οἱ ἐκ τῶν Δυτικῶν Ἰνδιῶν Μαῦροι οὐδὲν ὅπως θεωροῦσι τὰς ὁκτῶ ἐκείνας τῆς ἐργασίας ὥρας βαρυτέρας ἐκείνων, καθ' ἃς, ἐπιτηροῦντος τοῦ Σαπάτζε, —λειψάνου τῆς δουλείας— ἐσκαπτοὺν τὴν γῆν. Μεταξὺ τῶν μηχανικῶν εὐρίσκομεν πολλοὺς Γάλλους, οἵτινες εἶχον ἤδη ἐργασθῇ κατὰ τὴν τομὴν τοῦ Σουέζ, προσέτι βορείους Ἀμερικανούς, Ἀγγλοὺς, Ἀλσατίους, ὑπηκόους τῆς Γαλλίας, Ἑλβετοὺς, Αὐστριακοὺς καὶ ἕνα Γερμανόν. Οἱ εὐρωπαῖοι ἐπιστάται λαμβάνουσι μισθὸν μετὰξὺ 100 καὶ 150 πεσῶν (500 ἕως 700 φράγκων) οἱ συνήθεις μηχανικοὶ 125—250 πεσῶν καὶ οἱ προϊστάμενοι τῶν κτημάτων καὶ ἄλλοι ἀνώτεροι ὑπάλληλοι μέχρι 400 καὶ 500 πεσῶν κατὰ μῆνα. Πολλοὶ μηχανικοὶ, ἰδίως Γάλλοι, ὑπέκυψαν εἰς τὸν πυρετὸν, ὅστις συνήθως κατὰ πρῶτον παρουσιάζεται ὡς τι μiasmατικὸν νόσημα καὶ καταλήγει εἰς τὸν κίτρινον πυρετὸν.

Ἄλλ' ὅσον βαρύν καὶ ἂν εἶνε τὰ ἐκ τοῦ κλίματος καὶ τῆς τύχης κωλύματα ταῦτα, οὐδὲν ὅμως ἐν τούτοις θέλουσιν ἰσχύσει νὰ κωλύσωσιν τὴν ἀποπεράτωσιν τῆς περὶ ἧς ὁ λόγος διώρυχος. Αὕτη τοῦλάχιστον ἦτο ἡ ἐντύπωσις τοῦ γράψαντος τὴν παρούσαν μελέτην, ὅτε κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ἔτους τούτου ἐπανακάμπτων ἀπὸ τοῦ μετὰξὺ τῶν Χιλιῶν καὶ Περουβιανῶν πολέμου, ἀφιέρωσεν ἐξ ἐβδομάδων διαμονὴν πρὸς λεπτομερῆ παρατήρησιν τῶν ἐργασιῶν τοῦ Ἰσθμοῦ.